

Socialdepartementet

Enheten för familj och sociala tjänster

Gunilla Malmborg

E-post

gunilla.malmborg@regeringskansliet.se

Redovisning av uppdrag om minnesvård

Regeringen beslutade den 8 januari 2015 att det ska upprättas en minnesvård i Sverige till minne av flodvågskatastrofen i Sydostasien i december 2004. Regeringen beslutade också det skulle utses en samordnare med uppdrag att biträda Regeringskansliet (Socialdepartementet) i arbetet. Chefen för Socialdepartementet beslutade samma dag att utse kanslichefen Gunilla Malmborg som samordnare i arbetet med inrättandet av minnesvården.

I samordnarens uppdrag ingår att lämna förslag till hur en minnesvård ska tas fram och utformas, var den ska placeras och vem som ska ansvara för dess löpande vård. Denna del av uppdraget ska redovisas till Regeringskansliet (Socialdepartementet) senast den 31 maj 2015.

Sammantaget ingår i samordnarens uppdrag att

- lämna förslag på hur minnesvårdens utformning lämpligen bör tas fram,
- föreslå var den ska placeras och inramningen i övrigt.
- föreslå tidpunkt för invigning,
- ansvara för logistiken kring det praktiska genomförandet, samt
- ge förslag på vem som ska vårda minnesvården.

Syftet med minnesvården är att hedra minnet av dem som miste livet i flodvågskatastrofen och skapa en vacker och värdig gemensam plats för dem som överlevde flodvågskatastrofen samt för efterlevande anhöriga och närstående. Utgångspunkten är att minnesvården måste kunna accepteras av de flesta och ha en utformning som håller över tid. Minnesvården kan även bidra till att vårda banden mellan Sverige och Thailand. I samordnarens uppdrag ingår att involvera de som berörs av minnesvården samt de som deltog i eller på annat sätt lämnade bidrag till det råd för stöd och samordning efter

flodvågskatastrofen som regeringen inrättade i januari 2005. Samordnaren ska också löpande samråda med Regeringskansliet (Socialdepartementet) och övriga berörda myndigheter och organisationer.

Arbetet med att involvera de som berörs av minnesvården

Målsättningen har varit att under våren 2015 nå ut till så många som möjligt av dem som överlevde flodvågskatastrofen samt efterlevande anhöriga och närstående. Information om uppdraget har lämnats på webbsidan regeringen.se/minneflodvagskatastrof. Där har de som är berörda inbjudits att lämna förslag och idéer om minnesvården och getts möjlighet att reflektera kring ett antal frågor. Frågorna har handlat om hur platsen för minnesvården ska se ut och användas samt vilken känsla minnesvården ska förmedla. Jag har också ställt frågan om det finns någon befintlig plats som kan tjäna som inspiration för minnesvården. Syftet med frågorna har varit att få underlag för mitt förslag om lämplig placering av minnesvården samt vägledning för den fortsatta processen när det gäller hur utformningen av minnesvården ska tas fram. Den 9 april gick, i form av annonser i dagspress över hela landet, en påminnelse ut om möjligheten att lämna synpunkter.

Till stor del har informationsspridningen skett via de anhöriga och närstående som jag kommit i kontakt med. De har hjälpt till att sprida länken till webbsidan genom sina nätverk och Facebookgrupper. De har också tagit initiativ till möten i Malmö, Stockholm och Göteborg där jag har träffat sammanlagt 35 personer.

Jag har också tagit kontakt med Röda korset, Rädda barnen, Ersta diakoni och Svenska kyrkan, vilka var involverade med stöd och hjälp i både Sverige och Thailand efter katastrofen. Ambassaden i Bangkok som arrangerade minnesceremonin i Thailand i december 2014, har informerat om minnesvården på sin webbplats. Jag har också tagit del av erfarenheter från personer som deltog i rådet för stöd och samordning efter flodvågskatastrofen.

Jag har kontinuerligt samrått med Statens fastighetsverk (SFV) och Statens konstråd (SK). SFV vårdar och förvaltar kulturhistoriskt värdefulla miljöer runt om i landet och SK är en expertmyndighet när det gäller konst i offentliga miljöer. Tillsammans representerar de båda myndigheterna stor sakkunskap när det gäller de frågor som är kopplade till mitt uppdrag.

Slutligen har jag också tagit del av erfarenheterna från förebilderna av Estoniamonumentet och Veteranmonumentet samt processen när det gäller en minnesvård över händelserna på Utöya.

Inkomna synpunkter

Jag har mött ett starkt engagemang hos dem jag har träffat och på annat sätt kommit i kontakt med. Naturligtvis finns det många olika synpunkter om hur minnesvården ska se ut och var den ska placeras. Men det finns också önskemål som är gemensamma för många. I det följande försöker jag sammanfatta vad som framkommit i mina kontakter med efterlevande anhöriga och närstående.

De flesta anser att minnesvården ska kunna besökas året om och att man ska kunna hålla en minnesceremoni där på årsdagen den 26 december. Minnesvården ses kanske i första hand som en plats för de efterlevande anhöriga och närstående samt för dem som överlevde katastrofen. Men flera personer framhåller dessutom att de som arbetade med stöd- och hjälpinsatser i Thailand och Sverige också kan ha ett behov av minnesvården och betonar att det är viktigt att minnet av flodvågskatastrofen inte glöms bort av den breda allmänheten.

Den bild som förmedlas av dem som har uttryckt sin mening är att platsen ska ge möjlighet till social gemenskap snarare än högtidliga ceremonier. Minnesvården kommer enligt dem sannolikt främst att besökas av enskilda personer eller grupper av anhöriga, men också av vänner och arbetskamrater. Platsen ska kunna användas för en stunds stillhet och reflektion, för att högtidlighålla en avlidens födelsedag eller för att träffa andra som förlorat någon. Det ska finnas möjlighet till social samvaro och man ska kunna ta med sig barn och ha en picknick i närheten. Man ska kunna sitta ned, tända ett ljus, eller lämna en blomma.

Minnesvården ska placeras så att den är enkel att nå och samtidigt avskild med möjlighet till stillhet och reflektion. Synpunkterna ger också uttryck för att det ska vara en unik, vacker och värdig plats som är grönskande och välkomnande. En välkomnande plats innebär också en plats i närheten av service, sevärigheter och annat som uppmuntrar till besök på platsen och fungerar om man tar med sig barn. Många önskar en rogivande, skyddad plats i naturen med havet inom synhåll. Flera tycker samtidigt att det är viktigt att minnesvården placeras där många människor passerar. Platsen ska vara tillgänglig för personer med funktionsnedsättning och kunna nås med allmänna kommunikationer.

Som vägledning för utformningen av minnesvården beskriver de som jag har kommit i kontakt med vilken känsla minnesvården ska förmedla. Det handlar för många om gemenskap, eftertanke och reflektion. Den ska förmedla värme, hopp och förtröstan. Minnesvården ska uttrycka vad det innebär att ha gått igenom svårigheter men samtidigt ge insikt om att livet trots allt går vidare.

Det finns som tidigare nämnts olika konkreta önskemål om hur minnesvården ska se ut. Många vill ha en minnesvård med mjuka och organiska former. Andra vill att den dessutom ger associationer till katastrofens kraft utan att ge ett brutalt och hårt intryck. Ljus, vatten och material som glas och sten ger för många en känsla av lugn och stillhet. Flera vill att banden till Thailand bör markeras på något sätt. De flesta som uttryckt sin mening tycker att rislyktan är en fin symbol för den samhörighet man känner med Thailand. Rislyktan symboliserar också på andra sätt den känsla man vill att minnesvården ska förmedla. En annan synpunkt som framkommit är att vi även måste komma ihåg att flodvågskatastrofen drabbade hela Asien.

Flera av de anhöriga och närstående som jag har haft kontakt med önskar att namnen på de omkomna finns på minnesvården.

Förslag till placering av minnesvården

Eftersom katastrofen inträffade i en annan del av världen och de som drabbades bodde i olika delar av Sverige finns det ingen plats som kan sägas ha en naturlig koppling till händelsen och på så vis motivera ett val av placering av minnesvården. Som tidigare nämnts finns det också olika uppfattningar bland de efterlevande anhöriga och närstående som jag har haft kontakt med om vilken plats i Sverige som är mest lämplig för minnesvården. Många har förstås också en känslomässig koppling till den del av landet de bor i. Det finns många vackra områden i landet som kan sägas uppfylla de anhörigas önskemål om hur platsen för minnesvården ska se ut.

En förutsättning för valet av plats är kravet på tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning och möjligheten att nå platsen med allmänna kommunikationer. En plats bör också väljas där minnesvården kan finnas kvar under lång tid utan att påverkas av ändringar i det omgivande landskapet till följd av detaljplaner eller andra omständigheter.

Som flera av de berörda påpekat bör minnesvården vara "rättvist" placerad vilket kan tolkas så att den ska vara förhållandesvis enkel att nå för de efterlevande anhöriga och närstående och de som överlevde katastrofen oavsett var man bor i landet. Minnet av flodvågskatastrofen är på många sätt en angelägenhet för hela nationen. Därför talar mycket för att den bör placeras i huvudstaden. Stockholm har många besökare och kommunikationerna dit är förhållandesvis goda från alla delar av landet.

Mitt förslag är att minnesvården ska placeras på södra Djurgården i Stockholm, som är en del av den s.k. nationalstadsparken. Området är ett naturskönt och populärt utflyktsmål med många besökare och det ligger nära Stockholms stadskärna/city. På Djurgården finns

sevärdheter som t.ex. Skansen och flera andra muséer. Där finns också Estoniamonumentet och Veteranmonumentet.

Mitt val har fallit på en plats som är belägen vid Blockhusudden i närheten av Thielska galleriet.

Platsen där jag föreslår att minnesvården ska placeras består av en svagt sluttande södervänd gräsplan med en liten grupp äldre fruktträd. Marknivån ligger ca 3-5 meter över havsytan. Åt norr växer en lund med grov ek och lind. Längre norrut skymtar Hovjägarbostället och ännu längre bort Villa Parkudden. Åt väster finns en skyddande liten bergkulle. Åt öster skymtar Saltsjön mellan träden. Söderut ligger en parkeringsplats och ändhållplatsen för buss 69. Bussen tar ca 30 min från centrala Stockholm och passerar i närheten av Centralstationen. Det finns även promenadvägar dit och längs vattnet. På Thielska galleriet finns ett kafé.

Sammantaget har platsen många kvaliteter: närhet till och utsikt mot Saltsjön ett skyddat läge med möjlighet till både sol och skugga samt närhet till allmänna kommunikationer. Marken är relativt plan vilket underlättar tillgängligheten. Parkeringsplatsen kanske av vissa skulle kunna uppfattas som ett störande inslag, men kan tonas ner genom planteringar med buskage. På platsen finns även resterna av en fruktträdgård. En del bryn mot skogsbackarna är numera igenväxta och svårtillgängliga. Men det bör finnas goda möjligheter att i området skapa en ljus och välkomnande park eller trädgårdsliknande inramning till minnesvården. Vid utformningen av minnesvården ska hänsyn tas till den omgivande miljöns natur- och kulturvärden. Se *bilaga 1 med karta över området*.

Frågan om de omkomnas namn på minnesvården

Jag har stor förståelse för de anhöriga som vill att de omkomnas namn ska finnas på minnesvården. Det förutsätter dock att anhöriga till alla dem som omkom ger sitt uttryckliga godkännande. Jag är tveksam till om det är lämpligt att i dag kontakta samtliga anhöriga i den här frågan. Det är över tio år sedan katastrofen inträffade, familjekonstellationer kan ha ändrats och en sådan process kan riskera att riva upp sår.

Minnesvården ska naturligtvis vara till för alla de som förlorade någon anhörig eller närstående, vän eller arbetskamrat. Men den bör inte bara vara till för att minnas dem som omkom, utan den bör också vara en plats för alla dem som överlevde flodvågen. Många av dem har kämpat för sina liv eller upplevt andra svåra händelser. Minnesvården bör även utgöra en påminnelse för allmänheten om den händelse som var ett trauma för hela Sverige. Även av dessa skäl är jag tveksam till att minnesvården ska innehålla namn på de omkomna. Ett alternativ kan vara att, som vissa anhöriga har föreslagit, inom ramen för den

konstnärliga gestaltningen av minnesvården på något annat sätt markera antalet omkomna i katastrofen.

Förslag till hur utformningen av minnesvården ska tas fram

Utgångspunkten är att ett konstnärligt verk ska beställas för den plats som väljs. Det innebär att yrkesverksamma konstnärer ska ges möjlighet att lämna förslag på hur minnesvården kan gestaltas. I detta arbete ska synpunkter som lämnats av efterlevande anhöriga och närstående vara vägledande.

Ett vanligt sätt att beställa och upphandla offentlig konst är att anordna en tävling. Tävlingsformen är godkänd som urvalsprocess enligt lagen om offentlig upphandling och bör vara lämplig att använda när det gäller minnesvården. Efter en genomförd tävling kan minnesvården realiserar av den konstnär som har utarbetat det vinnande förslaget, något som vanligen görs i samarbete med en landskapsarkitekt.

I den jury som utses inför en tävling av detta slag ingår normalt de ansvariga myndigheterna och personer med höga kvalifikationer inom konstnärlig och arkitektonisk gestaltning av platser och byggnader. Juryns sammansättning har stor betydelse för resultatet. I detta fall är det enligt min mening därför viktigt att även efterlevande anhöriga och närstående är representerade i juryn. Jag tycker också det är viktigt att efterlevande och andra berörda får tillgång till information som gör det möjligt för dem att följa hur arbetet med att ta fram minnesvården fortskrider.

Den fortsatta processen innebär - förutom genomförandet av tävlingen - att det vinnande förslaget vidareutvecklas och projekteras tillsammans med en landskapsarkitekt och att anläggnings- och entreprenadarbeten utförs på platsen för minnesvården. Minnesvården ska utformas inom ramen för gällande lagstiftning på området. Platsen ligger inom nationalstadsparken som är skyddad enligt 4 kap 7 § miljöbalken. Tillstånd för anläggningar och åtgärder ska således prövas av länsstyrelsen.

Kungliga Djurgårdens förvaltning förvaltar mark och byggnader på Djurgården och ställer sig positiv till att upplåta det föreslagna området för minnesvården.

Enligt förordningen (2007:757) med instruktion för Statens fastighetsverk, ska myndigheten på uppdrag av regeringen genomföra nybyggnation och ombyggnation av fast egendom. Statens fastighetsverk kan därför sägas ha den kompetens som behövs för att genomföra liknande uppdrag. Statens konstråd får enligt sin instruktion anordna tävlingar inför beställningar av konstnärligt arbete. Det är därför lämpligt att Statens fastighetsverk får i uppdrag

att i samarbete med Statens konstråd och Djurgårdsförvaltningen ansvara för att genomföra processen med utformning av minnesvården.

Under förutsättning att Statens fastighetsverk får i uppdrag att genomföra processen kommer minnesvården att ägas av staten genom Statens fastighetsverk. Det kan vara lämpligt att Kungliga Djurgårdens förvaltning efter överenskommelse med Statens fastighetsverk får ansvara för den löpande skötseln av minnesvården.

Budget och tidplan

Den totala kostnaden för minnesvården beräknas till ca 10 miljoner kronor och innefattar kostnaden för att genomföra en tävling, arvoden till konstnärer, projektering och produktion av minnesvården samt planering och markanläggning av området kring minnesvården. Under förutsättning att förberedelserna kan påbörjas i juni 2015 beräknas kostnaderna till 500 tkr 2015, 6 miljoner kronor 2016 och 3,5 miljoner kronor 2017. Kostnaderna för den fortsatta skötseln av minnesvården beräknas till ca 250 tkr per år.

Tidpunkt för invigning

Under förutsättning att det förberedande arbetet kan påbörjas i juni 2015 och inga oförutsedda fördröjningar inträffar borde minnesvården kunna stå färdig våren 2017. En lämplig tidpunkt för invigning kan då vara juni 2017.